

Nulla societas in aeternum coitio est
Nobena tovarišija ni skupnost za večno

V prizadevanjih za uspešnejšim zatiranje odklonskosti, ne samo v pomenu odkrivanja, marveč tudi preprečevanja in obravnavanja, ko se že ve, komu je pomoč potrebna, svetovanje, zdravljenje in morda še tretman ali postpenalna skrb, se je v zadnjih dveh desetletjih *pozornost močno obrnila h (lokalni) skupnosti in poleg nje deloma tudi h soseski*. Od načrtovanja, urbanizma, revitalizacije naselij pa do nadzorovanja, so se zlasti pri zadnjem začeli ukvarjati z vprašanji, kako izboljšati sodelovanje ljudi v njej, kaj je mogoče napraviti pri lokalnem nadzorstvu, kako naj delujejo državne inštitucije v komuni itd. Še posebno je bilo pomembno usposabljanje vseh lokalnih virov za namene, ki so jih gojile posamezne predstave o tem, kaj sploh pričakovati od skupnosti. V tem smislu so se zbrali tako teoretiki kot praktiki in politiki zato, da bi "soseščino" ali "lokalno skupnost" bolj oživili in zlasti ljudem v njej ustvarili manj odtujeno, bolj prikladno in seveda tudi bolj učinkovito življenje ter delovanje bodisi formalnih bodisi neformalnih inštitucij. Prenekateri so v tem videli celo "čarobno formulo"¹ za reševanje vsakršnih težav, ki so se dotlej pokazale še posebej pereče. Deviantnost med njimi gotovo ni med zadnjimi, posebno v velikih mestih. Prenekaterim je bila že samo beseda skupnost "bogata v simbolični moči, tako da ni imela nobenega negativnega pomena"²

Prenekatera sodobna preučevanja so se vrnila k izhodiščem Durkeima, Webra, Marxa, Tonnieša, Simmla in drugih³ in iz te retrospekcije skušala priti do novih spoznanj, kakšno naj bi bilo življenje v lokalni skupnosti, koliko demokracije ji dopustiti, kakšne mehanizme ji dovoljevati, koliko naj vanjo vdira država, kako se v njej upirati osamljenosti, zapuščenosti, anomičnosti, kriminaliteti itd. Gotovo je, da so se v ta razmišljanja morali vključevati ne le socialni psihologi, sociologi, socialni psihiatri, ampak tudi načrtovalci mest, kriminologi, tja do policistov in ideologov družbene kontrole.

* Janez Pečar, dipl. pravnik, doktor znanosti, redni profesor za kriminologijo, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti UEK v Ljubljani, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana.

1. Kreissl, str. 269.

2. Cohen, S., str. 117.

3. Glej Pusič, str. 11-26, Cohen, S., str. 118, in drugi.

Kaj sploh je skupnost (community) ni povsem jasno, saj je o njej najmanj 94 definicij⁴, kar pomeni, da v opredelitvi ni soglasja. Večina opredelitev zadeva družbo, družbene organizacije ali družbeno ureditev, osebne interakcije znotraj lokalnega institucionalnega sistema, kot nekaj, kar je samozadostno, enovito, kot geografsko lokacijo, v kateri ljudje žive in dele skupno kulturo, do tega, da živijo iz oči v oči v določenih skupinah, so navezani na določen prostor, povezani med seboj, blizki, zaradi česar gre za neko družbeno organizacijo, skupino ljudi, ki jo povezujejo interesi itd.

Ključni za lokalno skupnost so zlasti: ljudje v prostoru, njihove skupne potrebe, skupne dejavnosti za zadovoljevanje potreb in dinamičnost, ki se razumeva z vidika procesov⁵.

Skupnosti se ločujejo na mestne in vaške.

Soseska pomeni majhno naseljeno območje, prebivalstvo na njem in razmerja med ljudmi⁶. Pri njej gre še za lastnosti primarnih skupin, ki so očitne v medsebojnem sodelovanju ljudi, za stike "face to face", prizadevanja za odpravljanje vsakdanjih težav, za vzajemno pomoč, medsebojno obiskovanje⁷ itd., ali preprosto, gre za razmeroma majhen družbeni in fizični prostor.

Pri obeh je v definicijah bolj ali manj poudarjeno razmerje s teritorialnostjo, določena stopnja organiziranosti in ljudje s svojimi odnosi in potrebami. *Raznovrstnost opredeljevanja gotovo ustvarja prenekatero konceptualne probleme*, ki niso zadovoljivo rešeni iz premnogih razlogov, ki zahtevajo razvijanje ustrežnejših teorij⁸, v katere se tu ne spuščamo, ker to presega naš namen.

Sestavek se ukvarja s skupnostjo in sosesko kot prostorskima enotama z ljudmi in njihovimi možnostmi za vedenjsko kontrolo vred. Kajti "*kontrola vedenja*" je tako *potreba skupnosti*, kot katerakoli druga. Vedenjska problematika v skupnosti nastaja predvsem v socialnih interakcijah, tako med posamezniki, kot med njimi in skupinami, ali med skupinami samimi. Od tod gotovo razlog za "kontrola soseske ali skupnosti". Le-ta je toliko bolj v ospredju, kolikor bolj ljudje živijo za stalno na določenem območju, kolikor bolj so interakcije intenzivne in kolikor bolj so njihove medsebojne vezi skupne. S tem seveda ni rečeno, da zamisel o "community control" ni za rabo na kakšnih drugih področjih, gotovo pa je manj uspešna.

1. INTERESI IN POTREBE

Čeprav skupnost (ali morebiti še soseska) ni enakovredna "organizacija" (kolikor sploh lahko govorimo v tem smislu) skupini, zlasti ne primarni, daje vendarle veliko možnosti za pridobivanje izkušenj, izmenjavanje pogledov, ustvarjanje stikov (tudi iz oči v

⁴ Hillery, v navedbi Pusić, str. 11; A Dictionary of Social Sciences, str. 114, in drugi.

⁵ Glej Pusić, str. 19-25.

⁶ A Dictionary of Social Sciences, str. 464.

⁷ Glej: Riječnik sociologije i socialne psihologije, str. 293.

⁸ Bates/Bacon, str. 11.

oči) in priložnosti za izražanje misli in idej, tja do zadovoljevanja kakšnih skupnih potreb in interesov kulturne, vzgojne, zdravstvene, ekonomske in kakšne druge narave. Ljudje v ožji (lokalni) skupnosti lahko izražajo svoje ne le interese, ampak tudi vrednote, čeprav znatno manj na svoj način, kolikor bolj na splošno in družbeno, ki vanje prihajajo, hierarhično tudi od zgoraj in od strani, tako da nanje vplivajo dosti bolj številni, odprti in splošno družbeni procesi.

Težko je reči, ali je skupnost (community) v resnici postindustrijski družbi še lahko nadomestilo za družino (primerjaj stanje pri nas), ki "nudi zavetišče, varnost in vzgojo"⁹, seveda pa ji ne bi mogli odreči socializacijskih vlog in vplivov nasploh, ki jih ima na življenje v skupnosti, ne glede na to, ali gre za posameznika ali skupino, ali za fizične ali pravne osebe. To toliko bolj, če vzamemo v poštev čisto v določen namen organizirane dejavnosti, ki se v kontekstu kontrolizacije vedenja ukvarjajo z vprašanji, ki sodijo na področja kakršnegakoli obravnavanja odklonskosti, in neodvisno od tega, ali gre za državne, samoupravne ali zasebne dejavnike. In kolikor gre za kakršnokoli nadzorstveno delovanje, se danes še vedno razmišlja tudi o tem, ali skupnost (in soseska) omogoča obravnavanje deviantnosti in deviantov v njej (community treatment) zato, da ne bi bilo toliko ljudi prizadetih z obravnavanjem države in njenih mehanizmov.

Hkrati se skupnost in soseska pojavljata kot skoraj *nenadomestljivi priložnosti za preprečevanje deviantnosti*, da sploh ne omenjamo vseh možnosti, ki jih nudita za zastraševanje, obvladovanje, tja do odkrivanja pojavov, in to toliko bolj, ker se v skupnosti že pojavljajo državni mehanizmi, ki so posebej za to ustanovljeni. Le-tih seveda ne gre ločevati od njiju, ker delujejo v njej, vplivajo na njiju s svojimi socialnoprofilaktičnimi in drugimi ukrepi in sploh z njima ustvarjajo (čeprav ne povsod enako intenzivno) družbeno reakcijo zoper odklonskost. Za naše razmere tudi ne bi mogli reči, brez verificiranega primerjanja, ali se v tem smislu oblikuje ustrezni "community spirit"¹⁰ za skupnostno identiteto ali enotnost v pomenu stabilizacije skupnosti, skupnostne organiziranosti za odpravljanje razlogov za deviantnost in patološkost (v soseski, na ulici, v bloku itd.) in sploh za skupno moralnovrednostno naravnost, ki bi bila uporabna za primerne programe (npr. primerjaj varnostne načrte pri nas, političnovarnostno ocene itd.).

Od tod seveda tudi toliko zamisli o "v skupnosti zasnovanih inštitucijah"¹¹, ki naj bi nadomestile ali vzporedno delovale zlasti s splošnodržavnimi ustanovami in same ali skupaj z njimi prispevale h kakovosti življenja v skupnosti in soseski, tudi pri varovanju pred deviantnostjo ali pri njenem obravnavanju. Razmišljanja v tem kontekstu prinašajo tudi nove poglede o justici (ali pravičnosti) brez prava poleg tistega, kar v vsaki družbi omogoča pravosodje glede na njegovo urejenost in pristojnost. V (lokalno) skupnost in sosesko se zato obrača pozornost tudi v smislu kontrolizacije in ne le v *pomenu državnosti ampak tudi privatizacije*. Pri nas bi še posebej morali gojiti "samoupravnost" na tem področju, ki pa se je zaradi kriznih razmer umaknila agresivnim dejavnostim predvsem od državnih mehanizmov izvajanih nadzorstvenih oporavil.

Pojave in procese v skupnosti in soseski glede na naš namen *obravnavajo teorije o socialni dezorganizaciji, o družbeni reakciji, teorije o kriminalu in drugem vedenju, pa organizacijske teorije, politološke teorije, teorije o družbenih gibanjih in druge zlasti*

⁹. Shoham, v navedbi Johnson, str. 103.

¹⁰. Kreissl, str. 275.

¹¹. Baskin, str. 99.

socializacijske¹², poleg seveda tistih, ki zadevajo samo "komuno" oziroma sosesko¹³. Zadnje zlasti vsebujejo poglede na gospodarski razvoj, dekoncentracijo oblasti, sodelovanje ljudi v skupnosti in na tovrstna lotevanja naravnana različna vprašanja, ki danes tarejo ljudi in njihovo življenje v relativno manjših geografskih enotah, nenazadnje tudi v smislu Tonniesovega razločevanja skupnosti na *Gemeinschaft* in *Gesellschaft*¹⁴. Skupnost mora seveda omogočati razne biološke, socialne, gospodarske, emocionalne in tudi varnostne potrebe ter sproščati interese posameznikov, naselja, mesta, regije, države, itd., nenazadnje tudi v pomenu kontrolizacije.

2. MEDOSEBNI ODNOSI

V lokalni skupnosti in soseski so v primerjavi s tesneje organiziranimi primarnimi (in nekaterimi sekundarnimi) skupinami dosti večji razločki zlasti v odnosih med ljudmi. Čeprav potekajo še vedno predvsem iz oči v oči (ali s "face to face contact"), pa so bolj diferencirani, hierarhizirani, različni po kulturni stopnji, odvisni od raznovrsti udeležbe in zagnanosti. Družbene vezi članov so odvisne od občutkov skupnosti in stanja reguliranih razmerij, kamor sodi tudi vplivnost vodij, od gostote osebnih stikov in njihove polivalentnosti (prijateljski, sosedski, internoskupinski odnosi itd.). Pomembno vlogo imajo *interesi in želje v skupnosti*, ki ključno vplivajo na razmerja med ljudmi, zaradi katerih se združujejo, so pa manj čustveni in bolj racionalni, še posebno kolikor gre za take potrebe, ki presegajo ravni ožjih skupin in odnosov in so odvisne od tega, kdo jih spodbuja v statusni hierarhiji, kako se je mogoče s temi željami emotivno identificirati in koliko posameznik čuti svojo pripadnost skupnosti.

Na medosebna razmerja v skupnosti (lokalni in v soseski) vplivajo dejavnosti, o katerih zahteve, predlogi ali soglasja prihajajo od oblasti. Ne dosti manj pomembne so različne ekonomske, vzgojnoizobraževalne dejavnosti in nenazadnje morebiti vrsta potreb, ki se odpirajo tudi v zadnjem času pri nas na Slovenskem. Vodstva skupnosti jih gotovo selekcionirajo in rešujejo skupaj z ljudmi na bolj ali manj demokratičen način, odvisno seveda od prenekaterih okoliščin, ki jih omogoča bolj ali manj harmonična ali njej nasprotna ureditev. Verjetno pa nobena skupnost s soseskami *ni nikoli tako homogena, da bi bili objektivni in subjektivni interesi tako skladni*, da ne bi povzročali konfliktov, navsezadnje tudi ni dosti rešitev, ki bi bile odvisne samo od lokalnih elit ali mehanizmov na tej ravni. Od tod zopet potrebe po selekciji spremembe in rešitev, ki nujno pripeljejo skupnost do tega, da se ukvarja z vzgojo in propagando, četudi s politično in njej podobno.

To pomeni, da potekajo v skupnosti intenzivne interakcije ali recipročna vplivanja na dejavnosti, med posameznimi osebami in skupinami navadno posredovane s komunikacijami¹⁵, kar socialnopsihološko sodi v takoimenovani simbolični interakcionizem, ki vsebuje "konkretnost, zasebnost, ustvarjalnost in transcendentnost"¹⁶.

¹² Glej Miller/Ohlin, str. 119-144.

¹³ Glej npr. Poplin, str. 63, 103-105, 116, 117, 143-146 itd.

¹⁴ Glej o tem Poplin, str. 116.

¹⁵ A Dictionary of Social Sciences, str. 657.

¹⁶ Lichman, str. 80.

V preučevanju skupnosti in soseske zlasti ne zanemarjajo *prijateljskih skupin, ki se oblikujejo po prostorskih značilnostih*. Kajti prostor in nagnjenost k prostorskosti vplivata na učinkovitost in pogostnost stikov, na komunikacije in oblikovanje skupin, čeravno se ljudje zbližujejo še zaradi podobnosti interesov in vrednost, posameznih nagnjenosti in celo zaradi otrok¹⁷ ali pripadnosti (tudi politične, etične, poklicne itd.).

Za lokalno skupnost se kažejo kot zelo pomembna krajevna prostovoljna društva ali združenja, ki prispevajo k družbeni integraciji s povezovanjem ljudi, morda različnih vrst in statusov. Takšane organizacije prenekaterim članom omogočajo premagovati strah, osamljenost, izdvojenost, izoliranost in hkrati dvigujejo raven t.i. demokracije v skupnosti ali soseski.

Ruralne, ne pa toliko urbane skupnosti, navadno motijo "prišleki" s svojimi živlenskimi navadami, osebnostnimi značilnostmi in drugimi posebnostmi, odvisnimi tudi od položaja, poklica, načinov vedenja in razmerij z drugimi. Često ustvarjajo probleme, ki jih dotlej ni bilo, ali vsaj motijo že uvedeno sožitje v "komunalni strukturi" odnosov.

Od tod tudi potrebe po preučevanju medosebnega vedenja, ki je v socialni psihologiji privedlo do spoznavanja različnih tipov mehanizmov in refleksij. Nekateri so razvrščeni tudi na samo dveh oseh skrajnosti, kot sta gospodovalnost - podredljivost in ljubezen - sovražstvo, glede na njuna pozitivna in negativna predznaka¹⁸.

Medosebni odnosi v skupnosti (soseski) so gotovo marsikdaj konfliktni in zahtevajo posredovanje, reševanje in spreminjanje. Zato pa je potrebno dobro poznati razmere, ljudi in njihove cilje oziroma interese. Potrebni so tudi primerni posredovalci in pripravljenost strank za vzajemno izmenjavo informacij, kajti sicer je treba spore reševati s prisilo, s pomočjo države in brez prostovoljnosti in razumevanja ljudi v skupnosti, kar je neugodno. Zato pa so potrebni modeli inštitucij skupnosti za vpletanje, z vsklajevanjem, prepričevanjem in še z marsičem.

3. INSTRUMENTALIZACIJA VEDENJSKIH PRAVIL IN NADZORSTVA

V skupnosti vključno s sosesko so vedenjska pravila v marsičem (zlasti ko upoštevamo naše razmere) že bolj ali manj intrumentalizirana in tudi nadzorovanje v nekem smislu institucionalizirano, čeprav še vedno prevladujejo nesformalizirane in nejuridične oblike. Kolikor gre za instrumentalizacijo vedenjskih pravil, le-te predvsem sledo normam, ki so po svoji hierarhični stopnji višje od lokalne skupnosti in glede na to seveda pogosto tudi formalizirane. Toda na nižjih ravneh vendarle pomenijo vzorce vedenja, s katerimi pa se tu ne ukvarjamo, ker za naše razmišljanje to ni ključno, čeprav so *vedenjska pravila del nadzorstvene ureditve*, in ker se ne ukvarjamo z možnostmi kontrolizacije "od zgoraj", čeprav tudi to ni nepomembno vprašanje, saj gre navsezadnje za celovitost problematike vplivanja na ljudi. Zato v tem kontekstu ni malo pisanja o komunalnih normah, o normativnem konsenzusu v lokalnih skupnostih, o moči lokalnih skupnosti, o pluralističnih interesih v soseski in nenazadnje o decentralizaciji družbenih vlog, ki prehajajo čedalje bolj na ramena lokalnih dejavnikov. Gotovo so to pomembna vprašanja spričo *razločkov med dejanskimi in normativnimi potrebami*, ki lahko ustvarjajo, če ne kaj drugega, vsaj občutke

¹⁷ Glej Athanasion/Yoshika, str. 43, 44, in 48.

¹⁸ Glej npr. Leary v navodbi Hare, str. 71

dezorganizacije skupnosti in soseske, še posebej, če se nekateri posamezniki (ali skupine) čutijo v vlogi določevalcev norm, drugi pa predvsem v pozicijah, ki jim morajo slediti z izvajanjem. In glede na to, da v soseski in skupnosti marsikaj lahko nastaja kot neformalna oblast, jo je včasih mogoče obravnati kot pravičnost ali justico za revne (npr. v slovenskih razmerah delovanje poravnalnih svetov).

Na zahodu je lokalna skupnost v marsičem postala *sinonim za urejanje prenekaterih procesov*, od decentralizacije, diversion, dekarcerizacije in tretmana v lokalni skupnosti, tja do "community control" in še marsičesa, zaradi česar se je ideologija skupnosti razširila zunaj ožjega pomena¹⁹. V njej so videli različne možnosti za deinstitucionalizacijo, vključno z "antiinstitucionalnosentimentalnostjo"²⁰, s katero so želeli veliko reči prepustiti ljudem, od zdravljenja, svetovanja, prehranjevanja, do tega, da bi radi vključevali v skupnost probleme potepuhov, beračev, zasvojencev, pa zapuščenih, odvisnih, zlorabljenih, izkoriščenih itd. ter uvajali dejavnosti, ki sodijo v problematiko azilov, bolnišnic, zaporov, poboljševalnih domov itd. Mariskje so morali spoznati, da so se ušтели, ker so morali za vse to, tako ali drugače, bolj ali manj znova institucionalizirano poskrbeti v lokalni skupnosti. Pripraviti je bilo treba veliko manjših programov, v katere so se vključevala sodišča in sploh nadzorstvene institucije tja do podjetij, ki so želela na nižjih ravneh s svojo avtoriteto uravnavati družbeno življenje²¹ in se hkrati ukvarjati z brezposelnimi, zdomci, devianti, odpuščenimi iz zaporov in sploh s "kontrolne potrebni". To seveda pomeni, da morajo *lokalne institucije postajati "reaktivne organizacije"* in s svojimi posredovanji vplivati na posameznike s "problematičnimi dispozicijami".

Najbrž te vloge res postavljajo probleme pred skupnosti, ki naj bi se bolj ukvarjale z obravnavanjem ljudi in pojavov, katerih ne morejo obvladovati, saj je današnje življenje v urbaniziranih naseljih dosti bolj zapleteno in dinamično, kot bi želeli. Kajti družbeni procesi vedno rojevajo najrazličnejše družbene probleme in bolj ko se institucije vpletajo v življenje posameznikov na nižjih ravneh, bolj le-ti čutijo njihova prizadevanja kot izražanje moči²². Čeprav razmerja med ljudmi v lokalni skupnosti in soseski pogosto potekajo kot *navade, običaji, tradicije itd., ki so verjetno tudi najbolj združujoča sila*, je vendarle res, da to za "kontrolno ni dovolj. Današnja družba prav zato vgrajuje v skupnost še druge funkcije, zaradi česar posebno zavzeto obravnavajo "funkcionalno lotevanje"²³, zlasti lokalne skupnosti.

Lokalna skupnost ali soseska, v kateri se prebivalci lahko počutijo različno osamljeni, odtujeni, dezorganizirani, anomični itd., je zato na nižjih ravneh družbene organizacije pomembna stopnja za ustanavljanje in združevanje družbenih interakcij in integracij, kljub možnim nasprotnim procesom, ki v njej lahko nastajajo zlasti tam, kjer so še pred neugodnimi vplivi od zunaj (kar zlasti velja za jugoslovanske razmere). Zato skupnost prevzema prenekatero *nalogo za nevtralizacijo ali zmanjševanje vplivov*, ali za boljše nadzorovanje in vedenjsko posredovanje. Pripisujejo ji tudi vlogo vmesnega člena med družino in družbo²⁴, ki *neformalno kontrolizacijo (polagoma) spreminja v formalizirano*. To pa od nje zahteva določeno instrumentalizacijo, institucionalizacijo in formalizacijo

19. Glej Cohen, S., str. 116.

20. Beck, v navedbi prav tam, str. 120.

21. Baskin, str. 103.

22. Glej Baker, str. 242.

23. Poplin, str. 164.

24. Glej Johnson, E. H., str. 105.

vedenja ljudi in njihovega nadzorovanja. Koliko je v tem uspešna, je gotovo odvisno od solidarnosti članov skupnosti in njihovih potreb po kohezivnosti, učenju, posnemanju javnega mnenja in predvsem od njihovih potreb ter interesov.

4. PRITISKI NA (LOKALNO) SKUPNOST

Glede na to, da imajo kriminološke študije o skupnosti v marsičem ekološke tradicije, potem ko so začeli v Chicagu s preučevanjem delinkventnosti in njene porazdeljenosti v prostoru, so se kasneje močno obrnile k urbanizmu in problematiki, ki se povezuje z njim, zlasti v velikih mestih. Seveda so se nato nagnile k upoštevanju socioloških in drugih spoznanj, kajti ekologija v družboslovju ni nikoli zadovoljivo pojasnjevala etioloških vprašanj odklonskosti. To pa je k ekološkim razsežnostim dodalo številne poglede iz preučevanja demografskih, kulturnih, etničnih, gospodarskih in celo verskih problemov. Saj se je nenazadnje pokazalo, da so *posamezni predeli mest različno obremenjeni s kriminalnostjo* tudi zaradi kulturnih, verskih, rasnih, nacionalnih in drugih posebnosti.

Usodno povezani z lokalno skupnostjo so se pokazali zlasti procesi urbanizacije, industrializacije in birokratizacije²⁵, ki so privedli do uveljavljanja bolj skupnih vrednosti, tja do nastajanja neformalnih inštitucij in organizacij, novih kontrolnih mehanizmov, do intenzivnejšega poseganja države v skupnosti itd. Vse to pa je dosti bolj negativno učinkovalo (in učinkuje) na življenje v skupnosti in soseski, vpliva na zasebnost razmerij med ljudmi, vdira v njihovo intimnejše življenje, posamezni pojavi ustvarjajo razloge za državne intervencije in nenazadnje, *država sili* (ali pa tudi ne) *ljudi v skupnosti, da se združujejo zaradi vzdrževanja svoje varnosti*, ali pa ji pomagajo pri tem z najraličnejšimi dejavnostmi.

Zelo zgodaj so spoznali, da razpadanje družinskih vezi ali dezorganizacija, mobilnost prebivalstva in zlasti nizki gospodarski položaj oziroma življenjski standard močno prizadevajo življenje v skupnosti in ustvarjajo razloge za *upadanje uspešnosti neformalnega nadzorstvenega omrežja*, ki ga predstavljajo družina, soseska, prijatelji, šola, različne skupnosti tja do religije. Revščina in migracije so se pokazale ključne za normalizirano življenje v skupnosti, kajti oboje vodi do različnosti prebivalcev, pospešuje razpadanje dotedanjih vrednosti, omogoča nazadovanje neformalnega nadzorstva. "Prišleki" največkrat ne delujejo integrativno, ne s svojim vedenjem, ne z življenjskim stilom, navadami in običaji in ne s svojimi etnopsihološkimi posebnostmi. In kot pravi Fischer: "Vplivi urbanizma so posebni, dogaja se odtujevanje v javnem življenju, manj je pomoči, več konfliktov..."²⁶. Zasebnost se iz skupnosti in soseske seli v male primarne skupine in če obstaja v sekundarnih, je močno okrmjena in potisnjena v kakšno posebno področje, kjer posamezniki še namenjajo svojo pozornost drugim in to morda zelo selektivno in preiščljeno, pogosto odvisno tudi od *družbenopolitične ureditve, ki čestokrat vzpodbuja različne oblike kontrolizacije*. Le-ta neredko, kljub morebitnim dobrim namenom, ustvarja občutke neugodnosti in totalne kontrolizacije, ki morda s preiranostjo spominja na Orwellovo 1984. In četudi to ni resničnost, povzročeno vzdušje ustvarja nasprotno učinke od pričakovanih. Kajti če je varnost posameznika ob koncu drugega tisočletja nove dobe

²⁵ Sampson, v *Positive Criminology*, str. 103.

²⁶ Fischer, v navedbi Sampson v *Positive Criminology*, str. 111.

prenekatero drugo, potem ta vrednota ne sme biti dosežena z vdiranjem v zasebnost, ki je prav tako pomembna enakovredna vrednota. To bi seveda pomenilo, da *eno vrednoto dosegamo z zlorabljanjem druge in sploh ne manj vredne*, ali tako, da bi lahko včasih dejali, da smo dali več za manj, ali dobili malo, žrtvovali pa veliko.

Ta vprašanja se gotovo sprožajo v zvezi s skupnostjo, življenjem v njej, procesi v njej, torej tam kjer se posameznik iz primarne skupine vključuje preko sekundarne (soseske) v širšo družbeno skupnost (komuno) na nižji ravni. Ali je to potemtakem "*zero sum*" konflikt, v katerem morda dobiš prav toliko, kot zgubiš, ali kjer nekateri nekaj dosežejo, drugi pa isto zapravijo in imajo vsi skupaj v povprečju toliko kot prej?

Heterogene in neintegrirane skupnosti potrebujejo več posredovanja, nenazadnje tudi kontrolnega. V njih gre za kumulacijo najrazličnejših vplivov, ki zadevajo ne le državne posege, marveč tudi veliko prostovoljnih socialnih akcij, samoorganiziranja, zbliževanja starih prebivalcev z novimi, reševanja problemov, ki izhajajo iz različnosti ljudi, pa tudi reagiranja od drugod in izven.

Sterilnost skupnosti je eno ključnih vprašanj, ki se ji pridružujejo še možnost identificiranja, tolerantnost, potrebe po obvladovanju precejšnjega dela skupnih vprašanj, reševanje skupnih problemov (primerjaj Kosovo) itd. Od tod seveda ni daleč spoznanje, da obravnavanje prenekaterih zadev v (lokalni) skupnosti hkrati zadeva tudi politične akcije in razna družbena gibanja.

5. MANIFESTNOST MOTENJ

Skupnost (lokalna) je ne glede na to, kako jo opredeljujemo, priložnost za najrazličnejše *pojave dezorganizacije in dezintegracije*, kolikor nanjo gledamo predvsem z negativne plati. Morda je tudi zato toliko zanimanja zanjo, kajti če se v družbi sploh kaj dogaja, potem se dogaja v lokalni skupnosti (in v prav določeni soseski). Posamezne skupnosti so največkrat tudi odgovorne za probleme, ki jih tarejo, čeprav le-ti prihajajo z ljudmi od drugod. Kontrolizacija v skupnosti, ki nas zanima v tem pisanju, pa zadeva predvsem ljudi (in ne stvari).

Z *dezorganizacijo* razumemo navadno degenerativne in neusklažene procese v delovanju družbene skupnosti, razpoko v družbeni organizaciji oziroma rahljanje ali prekinitve vzorcev družbenih razmerij, pa tudi upadanje sposobnosti kontrole in zmanjševanje njenega vpliva na veljavna pravila, ki naj bi jih upoštevali posamezniki in skupine. Popolna dezorganizacija pomeni razpad sistema²⁷. Marsikdaj pa se dezorganizacija razume kot stanje, v katerem je treba nekaj spremeniti, spremembe pa lahko pomenijo razvoj in napredek. In ker ni organizacije brez dezorganizacije, kajti težko bi rekli, da je neka organizacija popolna, potem dezorganizacija (tudi skupnosti) vendarle ni tako brezupno stanje.

Pojave dezorganizacije pogosto pojasnjujejo tudi z *dezintegracijo*. Le-ta podobno razlaga izgubo organizacije, sistema ali enotnosti. Pomeni razpadanje družbene skupine ali cele družbe, ali dezorganizacijo družbenih ustanov, ki ne delujejo med seboj vsklajeno ali pa postajajo posamezni njeni deli žarišče družbene dezintegracije oziroma nasprotje med posameznikom in družbenimi skupinami. Dezintegracija pomeni nasprotno procese od

²⁷ Glej Riječnik sociologije i socialne psihologije, str. 100 in 118; A Dictionary of Social Sciences, str. 653.

povezovanja, spajanja, združevanja posameznih virov v celoto. Skratka, pri družbeni dezintegraciji gre za razkrajanje ali konfliktnost v skupnih družbenih vrednotah, organizacijah, inštitucijah, normah in občutkih skupnih interesov.

V kriminologiji pojem dezintegracije pogosto pomeni odstopanje od norm, neupoštevanje institucionalnega vedenja, spopadanje s skupinskimi pravili. Zato je blizu izrazuanomija.

Pri obeh opredelitvah se srečujemo z dezintegracijo ali dezorganizacijo posameznika, družine, skupine, sloja ali kar celotne družbe²⁸.

V lokalni skupnosti (ali soseski) pogosto nastaja *socialno vzdušje*, ki ustvarja nemoč ljudi in človeško frustriranost, segregacijo in alienacijo, kulturno dezorganizacijo in sekularizacijo, (nacionalne) konflikte, izrazit individualizem na eni in razloge za množično viktimiteto na drugi strani, socialni nered in stigmatizacijo kot družbeno reakcijo, strah in agresijo, demoralizacijo in dezorientacijo, diferenciacije različnih vrst, zgubljanje kontrole itd., pri čemer ugotovljena *manifestnost motenj* tako po vsebini kot po obliki *nastaja na najrazličnejših področjih*.

Odrasli navadno nadzorujejo mlade in tujce, ki prihajajo v skupnost, pogosto se zgražajo nad vedenjem drugih, počenjajo pa isto. V skupnosti je iskati povzročitelja odklonskega vedenja, ki ga delijo na več skupin²⁹, odvisno od tega, kako ga obravnavati. Pogosto primerno ne le teži, ampak tudi po interesu in "subjektivni lestvici vrednosti"³⁰ deviantov, kar je gotovo najbolj neustrezno, kar se lahko dogaja. Od tod v skupnosti različni kompromisi, ne le v vrednotenju, marveč tudi v reagiranju in posledicah, ne le v "community control", ampak tudi v "community treatment", kolikor se za naše razmere družbene samozaščitnosti in "varnostnopolitičnega načrtovanja" sploh lahko spuščamo v to problematiko s te plati, ko neredko "težo konflikta določa obseg interesa, kajti več ko je interesentov na vsaki strani v spopadu, težji je konflikt"³¹.

V skupnosti torej ni malo problemov, ki jih gre ocenjevati glede na to, *kaj ogrožajo*, ali družbeni red ali osebno integriteto ali premoženje (zasebno - družbeno), ali ustvarjajo strah itd., tja do vrednotenja vsega tistega, kar se upira manifestnosti motenj, bodisi da je to samoupravna skupnost ali sila države (primerjaj pojem "statism" za vpletanje države v lokalno skupnost, kar bi po naše pojmovali kot "državnost" in njeno vdiranje v samoupravnost). Intervencije v skupnosti so zelo različne, pogosto odvisne od nje same, še večkrat pa od države - zgoraj, kar pogosto vzbuja vtis, da je "skupnost" fikcija in so to različni poskusi oblikovanja "komunalnega duha"³², ki naj pomagajo družbi (državi) vzdrževati izgubljeno socialno situacijo, so delo zaman, kajti skupnost je čedalje bolj "offensible space"³³, namesto da bi bila "defensible space".

28. Glej Sociološki leksikon, str. 90; Riječnik psihologije i socialne psihologije, str. 100, 244; Obuhvatni riječnik psiholoških i psihoanalitičkih pojmova, str. 80 itd.

29. Glej Miller/Ohlin, str. 106.

30. Pusić, str. 125.

31. Prav tam, str. 126.

32. Kreissl, str. 270.

33. Fagan/Schwartz, str. 693.

6. "KONTROLIZACIJA" V SKUPNOSTI (IN SOSESKI)

Prevladuje spoznanje, da je izmed vseh vrst "kontrolizacije" še vedno *najbolj uspešno neformalnonadzorovanje*, ki ga zlasti predstavljajo neformalne skupine, in da so izmed vseh sredstev še vedno najbolj učinkoviti običaji, tradicije, navade itd., nastali v katerihkoli družbenih strukturah. Ti kontrolni mehanizmi delujejo tudi v (lokalni) skupnosti in v sosesčini in njuni *vir* "kontrolizacije" pomenijo "oči skupnosti" (eyes of community)³⁴, kot to radi poudarjajo v zahodni, predvsem severnoameriški kriminologiji. Hkrati prenekateri nadzorstvena posredovanja v skupnosti in soseski med skupaj živečimi in poznanimi ljudmi, ki imajo pogosto med seboj stalne stike in morebiti še prijateljska razmerja, pomenijo t.i. "non confrontational style of social control"³⁵, kar je vsekakor odvisno od prenekaterih okoliščin, ki dopuščajo neuradno vpletanje v konflikte, pomirjanje in posredovanje, tolerantnost, reševanje problemov z razumevanjem in opozarjanjem, grožnjo ali kritiko ali kot sporočilo prizadetim in raznim organom.

Gotovo je, da ljudje med seboj prenekateri *vedenjska vprašanja* lahko *rešujejo brez posredovanja države*, še posebno, če gre za družbeno manj nevarne pojave ali za dogodke, odvisne od posameznikove osebnosti in njegovega gledanja na lastno družinsko skupnost, ali za kakšno drugi prizadetost in ogroženost. Lokalna skupnost in soseska sta zato raven, ki sta lahko v pomenu sporočanja dogodkov in prijavljanja ljudi dokaj selektivni in diskrecionarni, seveda odvisno od prenekaterih okoliščin, kot so: razširjenost, obseg in nevarnost deviantnosti, razmerja med prebivalstvom, strah pred tujci, zaupanje v kazensko pravosodje s policijo, smisel za preprečevanje, sposobnost in zmogljivost odraslih za nadzorovanje mladih tudi z različnimi protektivnimi intervencijami, splošno spoštovanje norm, količina in narava deviantnosti, ki jo v določenem prostoru povzročajo nečlani skupnosti (ali soseske), ki prihajajo od drugod, gostota socialnih interakcij med ljudmi in sploh sodelovanje ljudi v skupnosti.

Domet "kontrolizacije" v skupnosti je vedno odvisen od obveščenosti o "grožnji", ki jo pomeni vedenjska odklonskost. V skupnosti nikoli ne gre samo za avtohtono prebivalstvo, marveč tudi za druge skupine, ki jih predstavljajo poslovneži, krajevni uradniki, svetovalne in pomagalne organizacije, prostovoljne inštitucije, tja do legitimnih predstavnikov (državne) represije, ki jih ne gre izločevati iz skupnosti, saj žive v njej in delajo zanjo, vanjo so vključeni le, da najpogosteje *predstavljajo drugačnemehanizmedružbene kontrolizacije*.

Ideologija o nadzorstvu v skupnosti (community control)³⁶ se predvsem opira na različne prostovoljne organizacije ali lokalne skupine, ki nadzorovanja ne opravljajo kot ključne dejavnosti, marveč kot stransko, kot nasledek nečesa drugega, zaradi česar sploh so in imajo kak pomen. Zanje je ključno, da *vzdržujejo obojne in ne le enostranske komunikacije*. Kajti "visoka stopnja stikov, naraščajoča raven izobraževanja in poklicna mobilnost razširjajo stopnjo, na kateri posameznik deluje in se uravnava k višji ravni družbene organizacije".³⁷ Prav to pogrešamo pri nas pri socializaciji s samozaščitnostjo, ki je s politizacijo bolj odtujena kot sprejeta med ljudi, ki sicer morajo v velikem številu delovati npr. v "narodni zaščiti", pa to pretežno opravljajo kot od države in njenih mehanizmov vsiljeno nalogo, dosti manj pa kot odgovorno dolžnost v skupnosti ali

34. Sampson, v *Positive Criminology*, str. 108.

35. Baumgartner, v navodbi Kreissl, str. 279.

36. Taub et al., str. 433.

37. Prav tam, str. 438.

soseski, ki je najprej v korist njim samim. Z njo je morebiti zasebno življenje v skupnosti še bolj uravnano in odvisno od dejavnikov izven in iznad lokalne skupnosti.

Z institucionalizacijo "kontrolizacije" je le-ta v lokalni skupnosti čedalje bolj urejena, čeravno zgodovinski procesi potrjujejo, da formalno *nepisano in prostovoljnostjo sprejeto nadzorovanje ne bo prišlo iz prakse*, kajti za nevtralizacijo odklonskega vedenja, za njegovo nezbirokratizirano, hitro in ceneno obravnavanje, za reševanje vprašanj, ki so poleg nadzorstvenega še kakšnega drugega pomena itd., je *neformalna "kontrolizacija" še vedno najprikladnejša*, čeravno tudi "komuni" vsiljujejo različne oblike bolj ali manj sformaliziranega nadzorovanja, bodisi s paradržavnimi bodisi s paraprofesionalnimi inštitucijami na področju vzgoje in izobraževanja, socialnega dela, delovnega mesta, zdravstva in nenazadnje preprečevanja in poboljšavanja deviantnosti. Zato (lokalne) skupnosti ne začenjajo imenovati kar tako zaman "vedenjskost rojevajoči sistem" (behavior generating system)³⁸ V tem kontekstu pa v skupnosti razločujemo avtoritativne od neavtoritativnih inštitucij. Nekatere med njimi so le izpostave višjih središč³⁹, kar vzbuja dileme okrog "psihološkega smisla skupnosti"⁴⁰.

7. VRSTE NADZORSTVENEGA DELOVANJA V SKUPNOSTI

Lokalna skupnost je raven družbene organiziranosti, kjer nadzorovanje poteka difuzno, torej po več tirih ali bolje povedano z več različnimi mehanizmi, lahko bi rekli tudi disperzno. Za razliko od drugod, imamo pri nas še nekatere inštitucije samoupravne kontrolizacije, ki s posameznimi mehanizmi (poravnalni svet, organizacije samozaščitnosti, organi narodne zaščite, institucije za SLO in DS itd.) dopolnjujejo tradicionalne dejavnike formalne in neformalne kontrole v skupnosti. To seveda pomeni, da se *trihotomija kontrolne ureditve v Jugoslaviji* vsaj formalno (če že ne dejansko) začne v (lokalni) krajevni skupnosti. In če sta državno in samoupravno nadzorovanje sformalizirana in potekata po vnaprej predvidenih pravilih in predvsem proceduralno, je neformalno nadzorstvo v skupnosti predvsem nesformalizirano.

Država posega v lokalno skupnost, poleg vsega drugega, zlasti z dejavnostmi policije. Patrolman, opazovalec, pozornik, obhodnik, tja do informanta, informatorja ali agenta so inštituti policijskega obvladovanja terena, znani že od nekdaj. Infiltracija v sumljive skupine omogoča dodatne informacije s področij, ki so manj dostopna. *Vloga policije v skupnosti* se poudarja tudi iz drugih izhodišč. Policija naj bi bila vedno bolj vpletena v preventivo, čedalje bolj negujejo t. i. policijske odnose z javnostjo, policija naj bi bila bolj integrirana v lokalno skupnost z različnimi načini in oblikami njenih razmerij z ljudmi, ki jih zlasti vsebuje zamisel "Community Oriented Police Enforcement". Drugi kontrolni mehanizmi pravosodne narave nimajo v skupnosti svojih ekspozitur. Le inšpekcije različnih vrst v glavnem dopolnjujejo podobo v neposredni kontrolni organizaciji države v skupnosti tudi iz drugih izhodišč.

Jugoslovska komuna je s svojo urejenostjo gotovo prinesla nove razsežnosti in ne nazadnje tudi obilno prakso. Toda *problem "samoupravne kontrolizacije"* je še vedno

³⁸. Miller/Ohlin, str. 103.

³⁹. Glej Pusić, str. 113.

⁴⁰. Sarason, str. 268.

najmanj teoretično obdelan, čeravno se prenekateri ideologizirani, spolitizirani in ne nazadnje ponekod dokaj zbirokratizirani mehanizmi z različno uspešnostjo trudijo vzdrževati določene sile za kontrolnopreventivne in varnostnopolitične namene. Zato vsklajujejo in vodijo dejavnosti, ki so koristne za počutje ljudi, od civilne zaščite, požarnega varstva, narodne zaščite in sploh institucionalizirane samozaščite, da oblik drugačnega združevanja lokalnih dejavnikov, ki so pomembni za uravnavanje procesov v želeni smeri. Kolikor so bili uspešni v individualnih in naprej predvidenih akcijah, pa so v celoti zatajili pri drugih večjih in globalnih, na kar nas opozarjajo vse oblike kriz, ki jih imamo. Le-te imajo gotovo svoje zametke v soseski in v lokalni skupnosti tja do najvišjih dejavnikov oblasti in politike.

Zaradi splošne neuspešnosti sformalizirane kontrolizacije prihaja do čedalje večjega nezaupanja vanjo. Zato se povsod po svetu obračajo z *naraščajočim pričakovanjem k neformalnim kontrolnim dejavnostim tudi v lokalni skupnosti*. To "neformalno kontrolno omrežje", kot ga imenujejo, želijo usposabljati za razne dejavnosti, ki bi čimprej monopolizirale prisilo, pač pa omogočale različne svetovalne in pomagalne službe za otroke, za starše, za pretepe ne žene in posiljene ženske, za medsebojno pomoč alkoholikov in narkomanov, za zdravljenje raznih bolezni, do tretmanov z obsojenci na prostosti, mimo inštitucije "diversion" in raznih oblik ravnanja z devianti na prostosti, ki imajo poleg drugih tudi ta namen, da bi posamezne družbe imele čimmanj ljudi v zaporih. Nasploh pa dobiva velik poudarek t.i. "Community based correction".

Večino videnjših dejavnosti v lokalni skupnosti in soseski navadno opravljajo v fazi "post delictum", za kar imajo zasluge tudi službe izven in nad njimi. Toda, *ključno vlogo skupnosti je videti v preprečevanju deviantnosti*, to je v dejavnosti "ante delictum". Čeravno se skupnost ukvarja tudi s temi opravili v najrazličnejših oblikah opazovanja, pregledovanja, obveščanja, sporočanja, opozarjanja, tja do prijavljanja in celo neposrednega ukrepanja (primerjaj pri nas dejavnosti narodne zaščite, Neighbourhood watch v ZDA, vloga družinikov v SZ itd.), so posledice dvomljive glede na neotipljivost uspešnosti in naraščanja odklonskosti povsod po svetu. Zato imata neformalna kontrola soseske in lokalne skupnosti omejen domet, še posebej, ker so prenekateri (ne)posredovanja povezana s prijateljstvom, neodgovornostjo, pristranskostjo in prenekaterimi drugimi slabostmi, ki jih poznamo zlasti v naši družbeni stvarnosti, kot okoliščine, ki omogočajo deviantnost. In kolikor sta *soseska in lokalna skupnost* (ki je ne gre razumeti kot krajevno skupnost v našem upravnoteritorialnem pomenu) *deviantnost nadzorujoči inštituciji, toliko sta hkrati tudi odklonskost rojevajoči območji*. Če gre pri tem še za pojave, ki slabijo nadzorovanje v skupnosti, je to še dodatni razlog za naraščanje deviacij.

V skupnosti se po svetu poskuša z različnimi oblikami privatizacije, rutinizacije, aktivizacije, decentralizacije in fragmentacije kontrole, tja do "koloniziranja socialnega vedenja"⁴¹, hkrati ko se tudi policija čedalje bolj posveča neformalni kontroli. Ali bodo potemtakem postajala pričakovanja od skupnosti vedno bolj fikcija ali realnost, še ni mogoče reči. Toda nihče noče izgubiti upanja.

⁴¹ Baskin, str. 106.

8. AKCIJSKI PREPREČEVALNI - KOT "NADZOROVALNI" PROGRAM

Preprečevanje deviantnosti je prav tako nadzorovanje kot katerokoli drugo, le da je namen drugačen, in sicer odstranjevanje posledic še preden so nastale. Pretežna večina vidnega ukvarjanja z devianti in njihovimi dejanji se dogaja "post delictum" in v lokalnih skupnostih današnjega modernega sveta sprejemajo čedalje več nalog, ki sodijo v obravnavanje deviantov, potem ko so bili spoznani za take. V skupnostih (local community) prirejajo zanje razne rehabilitativne, resocializacijske, svetovalne, pomagalne ipd. programe, s čimer naj bi dosegli stanje, v katerem čedalje manj ljudi doživlja travmatične vplive zaporov in dejavnosti kazenske represije. Navsezadnje začenejo tudi žrtvam kaznivih dejanj pomagati na različne načine, bodisi njim samim bodisi njihovem socialnemu okolju, včasih celo s sodelovanjem njihovih viktimizatorjev, kar docela spreminja poglede na t.i. "kriminalno dvojico".

Ker se je mogoče z deviantnostjo spopadati najbolj uspešno tam, kjer se sploh pojavlja in kamor je mogoče posegati z uradnimi in neuradnimi intervencijami, sta soseska in lokalna skupnost gotovo tisti, kjer je pričakovati z njuno pomočjo in njunim sodelovanjem še največ uspehov, četudi s prenekaterimi dokaj lokaliziranimi akcijami. Seveda skupnost ne more reševati vsch osebnih problemov, kajti premnogi tiče v globoki zasebnosti primarnih in sekundarnih skupin in prihajajo na dan z ekscesi, ko je največkrat že prepozno. Toda soseska in lokalna skupnost vendarle predstavljata nekakšno prvo stopnjo organizirane možnosti za vpletanje v najrazličnejše konflikte, osebna razmerja, nevarna stanja, itd., pogosto pa jih imenujejo lokalni kriminalnoprreprečevalni programi, vodene skupinske akcije, nadzorovanje povzročujoči sistemi ali kar treatment v skupnosti, skupnostne akcije itd. Njihov namen je zadrževati odklonskost posameznih skupin pred naraščanjem, obvladovati stanje in pomagati združevati sile za preprečevanje, če ne že kar vnaprej zastraševati, kajti tudi preprečevanje je lahko grožnja tistim, ki se pripravljajo na dejanja in nikakor ni mogoče trditi, da le represija vsebuje zastraševanje. Res da prevencija ni toliko prisiljevanje, ker je na splošno manj naravnana k ljudem in bolj k pojavom, pa vendarle vsebuje opozorilo, ne glede na to, ali gre za varstvo stvari ali spreminjanje ljudi. Pri preprečevanju skušamo z internaliziranim motiviranjem pripravljati ljudi na previdnost in jih pridobivati za lastno varnost in varnost njihovega okolja. In če sta soseska in deloma skupnost v nekem smislu lahko človeški sekundarni skupini, po svoji naravi omogočata boljše vodenje, uspešnejše vplivanje, načrtnejše organiziranje in seveda tudi normiranje marsikaterih obveznosti in dolžnosti kot tudi pravic in možnosti.

V literaturi so znani modeli pripravljanja posameznih ureditev, ki v skupnosti zadevajo nadzorovanje, politiko obravnavanja vedenjskih vprašanj, mobilizacijo sil⁴², seveda tako, da so varovane posameznikove človeške pravice in temeljne svoboščine. Posegi v skupnost z načrtovanimi programi morajo ustrezati lokalnim razmeram, ljudje v skupnosti jih morajo sprejemati, sicer so vnaprej obsojeni na neuspeh. Kajti če se, kot npr. pri nas, z "varnostnopolitično" problematiko ukvarjajo predvsem forumi, ni v dejanskosti še nič doseženega. Kar je treba dosežati, morajo delati ljudje, spreminjati in poboljševati je treba tiste, ki so tega potrebni in pred viktimizacijo je treba varovati one, ki so v nevarnosti. Toda prav pri tem spoznavajo, da imajo "družbenokontrolni (in s tem tudi preprečevalni - opomba pisca) procesi malo vpliva na tujce ali kriminalce, ki ne čutijo pritiskov, da bi se

⁴² Glej Miller/Ohlin, str. 108-118.

konformirali. Dejansko isti problem je tudi z dobrimi državljani, ki niso člani skupin⁴³. *Pripadnost skupinam in vsidranost v skupnost je torej pogoj za vključevanje v skupnost*. zato bi pri tem veljalo spoznanje: "dokler imaš enega samega prijatelja, imaš stik s človeštvom".

Programi v skupnosti morajo temeljiti na organizaciji, managementu, strukturiranosti, načrtovanju in metodah delovanja, ob upoštevanju modelov soglasnosti, pluralizma in strukturalne konfliktnosti⁴⁴. Vsebovati morajo različne oblike bolj ali manj institucionaliziranega reševanja sporov (pri nas npr. poravnalni sveti, druge konfliktno komisije, centri za pravičnost v soseski, reševalni programi za prepire občanov itd.). V preprečevalne programe se vključujejo strokovnjaki različnih disciplin, med njimi tudi socialni psihologi in psihiatri, hkrati ko je veliko prizadevanj za družbeno vrednotenje in ocenjevanje programov in morebitno njihovo spreminjanje z ustreznimi teorijami.

SKLEP

Nazaj k skupnosti ali v (lokalno) skupnost je zadnja leta pri obravnavanju deviantnosti zelo pogosto vabilo, ki vsebuje med drugim tudi klice k "vsakdanjemu življenju v skupnosti zunaj zidov inštitucij"⁴⁵. To seveda pomeni, da naj bi reševali pojave tam, kjer se dogajajo, in pomagali ljudem, kjer prebivajo, predvsem s poskusi debirokratizacije, deprofesionalizacije, decentralizacije, racionalizacije itd. Zato se tudi "kontrolizacija" spušča na raven lokalne skupnosti in soseske, kjer je pričakovati večje možnosti za upoštevanje skupnih vrednot, ki neredno pogojujejo naraščanje odklonskosti zlasti med mladimi in spodnjimi družbenimi plastmi, kolikor gre seveda za vidnejši, nasilniški, poulični in podobni kriminal. V višje sloje, zaključene skupine, na področje gospodarskega in drugega kriminala, seveda tudi dejavnosti v skupnosti ne morejo posegati, ker zato nimajo ne moči niti možnosti.

Nadzorovanje, kakršnokoli že, kolikor za naše razmere upoštevamo njegovo trihotomijo in ne glede na to, ali gre za represivno ali preventivno, je v kontekstu lokalne skupnosti in soseske še vedno predvsem ekološko, demografsko, tehnično, organizacijsko in še kako drugačno, *predvsem naravnano k malim ljudem* (zlasti kolikor gre za dejavnosti v zahodnem svetu). Pri nas je to drugače in na splošno bolj prepuščeno stihijnosti, čeprav ne bi mogli reči, da skupnost in soseska ne opravljata svojih nadzorstvenih vlog, toda bolj v pomenu spoštovanja tradicij, običajev, navad, morale itd., kot pa v smislu načrtovanega in organiziranega "vcepljanja" družbenega konformizma, za katerega si še najbolj prizadevajo inštitucije "zgoraj", izven skupnosti in soseske. Zato bi lahko rekli, spričo splošnih procesov "etatizacije samoupravnosti", da gre pri nas za procese poddržavljanja, oziroma "statism" v večjem obsegu, kot bi to radi priznavali. In če je ta "državnost" novega tipa⁴⁶, je seveda močno vprašljivo. Vsekakor pa ima naš "statism" to lastnost, da je *veliko tistega, kar delajo v smislu kontrolizacije v skupnosti pod močnim vplivom države* oziroma njenih organov (četudi pri varnostnopolitičnih načrtih). Naši, zlasti samoupravni kontrolni

43. Rosenbaum, str. 124.

44. Glej Lees/Smith, str. VIII, 35.

45. Cohen, S., str. 122.

46. Baskin, str. 105.

mehanizmi v skupnosti (ne glede na to, ali so v krajevni skupnosti ali v delovni organizaciji) pa na splošno niso uspeli uresničiti pričakovanj, ker so bila morebiti previsoka.

Toda skupnosti se povsod po svetu (primerjaj pri nas: jugoslovanska komuna) ponujajo kot možnost za reševanje prenekaterih vprašanj, pri katerih tudi "kontrolizacija" ni med zadnjimi, zlasti kolikor k njej prištevamo še tretman, resocializacijo, rehabilitacijo, korekcijo, prevencijo, skupinske akcije itd., ki včasih, sicer izražene z različnimi sinonimi, pomenijo iste reči. Ključno za tako mišljeno skupnost je vendarle "podružbljanje" prenekaterih zadev ali procesov kot protiuteži centraliziranega reševanja vprašanj ljudi, ki so v stiski in nemočni, ogroženi in nezavarovani, odklonski in obrobni ali še kako drugače stigmatizirani, ne glede na to, ali gre za vzhod ali zahod. Končno se soseska in skupnost kažeta tudi kot možnost za posameznikovo samouresničevanje, kolikor od njiju še ni preveč odtujen in izoliran.

Skupnost zato nudi možnosti preseganja tradicionalne kriminalnokontrolne ideologije, ki s svojo socialno organizacijo, človeškimi, tako posameznikovimi kot skupinskimi, kolektivnimi dejavnostmi in drugimi posegi omogoča, čeprav pogosto intimno in morebiti prav zato ustreznjše neformalno kontrolo. Vendar tudi pri njej ne gre brez prisilnosti, manipulacije in dominacije. Ker skupnost in soseska z njunimi mehanizmi kontrolizacije hitreje dojemata svojo ranljivost zaradi javnih neredov, odklonskih pojavov, subkulturnih procesov itd., lahko tudi hitreje, kolikor ne reagirata sami, sporočata svoje probleme organom, ki lahko posredujejo s prisilo in od zunaj. Gotovo ne gre zanemariti te njune odvisnosti.

Nekateri menijo, da spričo nakopičenosti problemov, s kateri se lokalno skupnost težko sooča, prihaja njen zaton⁴⁷. Toda bodi kakorkoli že, vedno se bo morala skupnost čutiti odgovorno za svoje ljudi. Vprašanje, ki ostaja odprto je, kako naj organizirano vodi in razvija svoje dejavnosti za ljudi tudi v pomenu kontrolnih funkcij. Neuspešnost "kontrolizacije" pa je eden glavnih kazalcev lokalne dezorganizacije in dezintegracije. Zato prav razvoju lokalne skupnosti dajejo tolikšen poudarek tudi v smislu raziskovanja, teoretičnega opredeljevanja in pojasnjevanja ter predvidevanja prihodnosti⁴⁸. Od tod tudi "iskanje skupnosti"⁴⁹ ob premisi: "bolj ko začenjamo razumeti stare probleme in bolj ko jih rešujemo, več novih nam kljubuje"⁵⁰.

LITERATURA

1. Argyle, M., *Psychology and Social Problems*, London, Methuen, 1964, str. 232.
2. Austin, R., Social Learning and Social Control, *Criminology*, London, 15, 1977, 1, str. 111-116.
3. Baker, J., *The Neighbourhood Advice Centre*, London, Routledge & Kegan, 1978, str. 310.
4. Baskin, D., Community Mediation and the Public/Private Problem, *Social Justice*, San Francisco, 15, 1988, 1, str. 98-115.
5. Bates, F., Bacon, L., The Community as a Social System, *Mental Health Digest*, Washington, 4, 1972, 8, str. 11-14.
6. Brown, L., Wycoff, M. A., Policing Houston: Reducing Fear and Improving Service, *Crime and Delinquency*, London, 33, 1987, str. 71-89.

47. Clarke, str. 399.

48. Glej npr. Argyle, str. 205; Bates/Bacon, str. 14.

49. Poplin, str. 7; Cohen, S., str. 116.

50. Sarason, str. 193.

7. Clarke, M. J., Citizenship, Community, and the Management of Crime, *British Journal of Criminology*, London, 27, 1987, str. 384-400.
8. Cohen, S., *Visions of Social Control*. Oxford, Polity Press, 1985, str. 325.
9. Černigoj-Sadar, N., Motivacija za spremembe, *Posvetovanje psihologov Slovenije*, Portorož, 1981, Ljubljana, Društvo psihologov SR Slovenije, 1982, str. 341-346.
10. Damjan, J., Vloga motivacije pri vprašanju altruizma, *Posvetovanje psihologov Slovenije*, Portorož, 1981, Ljubljana, Društvo psihologov SR Slovenije, 1982, str. 347-350.
11. *Dictionary of the Social Sciences* (Ed. J. Gould, W. L. Kolb. New York, Free Press, 1965, str. 114, 295-296, 4654, 653, 657).
12. *Družboslovje*, Leksikoni CZ, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1979, str. 57, 161, 192, 261.
13. English, H., English, A., *Obuhvatni rečnik psiholoških i psihoanalitičkih pojmova*. New York, Longmans, Green, 1966, str. 80, 193, 345, 611.
14. Hare, P., *Handbook of Small Group Research*, 2nd Ed. New York, London, Free Press, 1976, str. 781.
15. Hopper, E., Weyman, A., Modes of Conformity and Forms of Instrumental Adjustment to Feelings of Relative Deprivation, *The British Journal of Sociology*, London, 26, 1975, 1, str. 66-77.
16. Johnson, E. H., Community as an Intermediary in Sustaining the Urban Order, *Annals Internationales de Criminologie*, Melun, 20, 1983, 1-2, str. 103-112.
17. Kreissl, R., Die Simulation sozialer Ordnung, Gemeindenahe Kriminalitätsbekämpfung, *Kriminologisches Journal*, Weinheim, 19, 1987, str. 269-284.
18. Lees, R., Smith, G., *Action Research in Community Development*. London, Routledge & Kegan, 1975, str. 202.
19. Lichtman, R., Symbolic Interactionism and Social Reality. *Berkeley Journal of Sociology*, Berkeley, 1970, str. 75-94.
20. Magill, R. S., Clark, T. N., Community Power and Decision Making: Recent and Its policy Implications, *Social Service Review*, Chicago, 49, 1975, 1, str. 33-45.
21. Miller, A., Ohlin, L., *Delinquency and Community*, London, Sage, 1985, str. 208.
22. *Morala in etika*. Leksikoni CZ, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1986, str. 115-
23. Opalić, P., Socijalni aspekti kategorije samorealizacije, *Sociologija*, Beograd, 2, 1978, 4, str. 465-478.
24. Poliž, M., Poskus ekopsihološkega pristopa k vprašanju človeških potreb, *Posvetovanje psihologov Slovenije*, Portorož, 1981. Ljubljana, Društvo psihologov SR Slovenije, 1982, str. 359-364.
25. Poplin, D., *Communities*. New York, MacMillan, 1972, str. 313.
26. *Positive Criminology*. Ed. M. Gottfredson, T. Hirschi. Londong, Sage, 1987, str. 189.
27. Pusić, E., *Lokalna zajednica*, Zagreb, Narodne novine, 1963, str. 159.
28. *Riječnik sociologije i socijalne psihologije*, Zagreb, Informator, 1977, str. 100, 117, 244, 292, 419, 634, 701, 710.
29. Rosenbaum, D., The Theory and Research Behind Neighborhood Watch: Is It a Sound Fear and Crime Reduction Strategy? *Crime and Delinquency*, London, 33, 1987, 1, str. 103-134.
30. Sarason, S. B., *The Psychological Sense of Community*, San Francisco, Jossey-Bass, 1976, str. 290.
31. Scott, W., Scott, R., *Values and Organizations*, Chicago, Rand McNally, 1965, str. 290.
32. Simcha-Fagan, O., Schwartz, J., Neighbourhood and Delinquency: An Assessment of Contextual Effects, *Criminology*, Washington, 24, 1986, 4, str. 667-703.
33. *Sociološki leksikon*, Beograd, Savremena administracija, 1982, str. 90, 101, 111, 119, 409, 427, 480, 492, 577, 683.
34. Taub, R. et al., Urban Voluntary Associations, Locality Based and Externally Induced, *American Journal of Sociology*, Chicago, 83, 1977, 2, str. 425-442.

Seznam literature pripravila M. Milenković